

LYS

NR 03 / 2008

OPERAEN I OSLO

TEMA - HOTELLER, CAFÉER OG RESTAURANTER

INTERVIEW MED JAMES CARPENTER

VEJEN TIL BEDRE LYS

Lysets betydning for byggeriet bliver ofte undervurderet, både hvad angår kompleksitet, energiforbrug og indflydelse på byggeriets samlede arkitektoniske udtryk.

I mange tilfælde er belsningen desværre stadig noget, som bare skal være der, når byggeriet tages i brug. Sådan er det dog ikke i de store prestigefyldte byggeprojekter. Der har lyset sine egne arkitekter, sine egne lysdesignere og sine egne lysspecialister. De er nødvendige, hvis lyset skal nå op på det samme niveau, som den øvrige del af byggeriet. Ved at rette fokus og opmærksomhed mod lyset som en selvstændig disciplin sikrer man, at belsningen bliver en integreret del af helheden.

Den nye norske opera og Skuespilhuset i København er rigtigt gode eksempler på, at når der arbejdes seriøst og indgående med belsningen, vil arkitektur, funktionalitet og den æstetiske oplevelse gå op i en højere enhed. Det er samtidig hovedårsagen til, at lyset og arkitekturen i Skuespilhuset er blevet så vellykket og derfor blev den første vinder af Den Danske Lyspris.

Samme tilgang til lyset er også nødvendigt i de fleste andre byggerier, hvad enten det er billige kontorbyggerier, prestigefyldte domicilbyggerier eller offentlige institutioner. Måske ikke i samme skala som i Skuespilhuset, men processen er den samme.

Det skal altid overvejes, hvad lyset skal kunne. Det er vigtigt at overveje, hvor, hvornår og hvordan belsningen skal anvendes, og hvor samspillet med arkitekturen skal understreges. Dertil kommer overvejelser omkring arbejdsmiljøforhold og samspillet mellem dagslys og kunstlys. Netop samspillet mellem dagslys og kunstlys er vigtigt for at sikre, at energiforbruget til belsningen, kan holdes nede.

En parameter som flere kommuner og bygherrer er blevet opmærksomme på er, hvordan bygningerne fremtræder efter mørkets frembrud, og hvordan lyssætningen spiller sammen med områdets øvrige bygninger, pladser og rum. Her kræves samme tilgang til lyset og arkitekturen som ved den indvendige belsning.

Vejen frem er således at sætte øget fokus på lyset. Starte tidligere med at tænke på, hvad skal lyset kunne i sammenhæng med arkitekturen. Lyset udgør sjældent en særlig stor del af den samlede byggesum, men mere fokus på belsningen er med til at sikre en bedre oplevelse, et bedre arbejdsmiljø og et lavere energiforbrug.

Kenneth Munck

INDHOLD

- 04 OPERAEN I OSLO
- 08 LED FOR GOURMETER
- 10 KLASSISK LYS KRYDRET MED SKÆVE INDSLAG
- 12 STEARINLYSSTEMNING I SKT. GERTRUDS KLOSTER
- 14 LYS TIL BÅDE KAKAO OG KLASSISK MUSIK
- 16 OONACO I STELLING HUS
- 18 LYS, KUNST, FUNKTION - ELLER ALLE TRE TING
- 22 MADELEINES MADTEATER
- 24 DÆMPET LYSSÆTNING MED STREJF AF FARVET LYS
- 29 KORT NYT
- 30 AIC 2008 - INTERNATIONAL FARVEKONFERENCE I STOCKHOLM
- 32 INTERVIEW MED JAMES CARPENTER
- 36 SOLCELLER & LED-LYS TÆT PÅ GENNEMBRUD
- 40 ET GUDDOMMELIGT LYS FRA OVEN
- 42 UNGTLYS
- 44 LYSOPLEVELSER I EFTERÅRSFERIEN
- 46 PRODUKTNYT
- 47 LEVERANDØROVERSIGT
- 50 NAVNENYT + KALENDER

FORSIDEFOTO

Operaen i Oslo. Den store sal. Foto: Trond Isaksen/Statsbygg.

UDGIVER

Dansk Center for Lys. LYS er et dansk tidsskrift, der behandler inden- og udenlandske lystemaer. - 20. Årgang nr. 3 september 2008.

REDAKTION, LAYOUT OG ANNONCER

REDAKTION: Kenneth Munck (ansvh. chefredaktør), Dorte Gram (redaktør), Maiken Lindberg (red. sekr.), Vibeke Clausen, Astrid Espenhain, Gunver Hansen. GRAFISK IDÉ OG LAYOUT: KP2. ANNONCER: Maiken Lindberg.

TEKNISK PRODUKTION

Glumsø Bogtrykkeri

PRIS

D.Kr. 80,00 pr. nr., D.Kr. 275,00 p.a. inkl. fors. + moms, leveret i Danmark.

Lys udkommer 4 gange p.a.

Forfatterne alene er ansvarlige for artiklernes indhold, der ikke nødvendigvis udtrykker udgiverens anskuelse.

© Eftertryk af artikler og illustrationer må kun ske efter aftale med redaktionen.

ISSN: 0904-7824

LYS, Dansk Center for Lys, Engholmvej 19, Postboks 28, 3660 Stenløse
Telefon: +45 47 17 18 00, Fax: +45 47 17 08 32
E-mail: information@centerforlys.dk, Web: www.centerforlys.dk

OONACO I STELLING HUS

Oonaco fungerer både som café og bar, og lyskonceptet bygger derfor på dynamisk lys skabt ved hjælp af lysdioder

AF ELINA MOREAU BRAUNSTEIN, ARKITEKT M.A.A. BERTELSEN & SCHEVING ARKITEKTER

Med udformningen af Oonacos interiør bliver caféen del af et levende bybillede. Foto: Jens Markus Lindhe.

Stelling Hus ligger på Gammeltorv, på hjørnet af Skindergade og Nørregade i Københavns centrum. Bygningen er tegnet af Arne Jacobsen og er opført i 1939 til A. Stelling's Farvehandel. Siden da, har bygningen været anvendt til en række forskellige formål, herunder bank, butik og café. I dag har husets nuværende ejere til huse i bygningens øverste etager, mens stueetagen anvendes til café med udeservering på Gammeltorv.

Bertelsen & Scheving arkitekter har tegnet interiør og belysning for Oonaco Café, som åbnede i lokalerne i maj 2008. Belysningsprojektet er udført i samarbejde med belysningsfirmaet Highlight. Rummet kendetegnes ved de brede glaspartier langs husets facade, som slører overgangen mellem gadens rum og husets indre, på et af byens centrale hjørner. Den åbne facade giver caféens gæster udsyn til gaden, torvet og forbipasserende.

Udformningen af caféens interiør og belysning, tager afsæt i gadens facade med dens mange forskydninger og spejlende glaspartier. Rumets bagvæg er udformet som et relief af forskydninger og proportionelle variationer, hvor glaspartier og spejlende metalpaneler reflekterer dagslysfald og forøger den visuelle dybde af det smalle rum. De bølgeformede lampekonstruktioner i loftet spejles langs caféens bagvæg og belyser loftsfladen.

Bygningens historie og nuværende fredningsstatus har haft afgørende betydning for såvel facadebemaling som adaptering og montage af caféens interiør og belysning. Husets facade har i mange år stået i mat vogngrøn. Arkitekterne valgte i forbindelse med ombygningen at føre facaden tilbage til blank blåsort, som oprindeligt tiltænkt. Vigtige hensyn til oprindelige bygningsdele har bl.a. medført, at samtlige overfladebeklædninger og tekniske installationer er monteret som løst inventar, som derved kan udskiftes eller fjernes, ved eventuelle fremtidige ombygninger. Alle apteringer er friholdt fra husets facade samt fra de få bevarede oprindelige detaljer fra Stelling's Farvehandel.

Det lange smalle rum karakteriseres ved intensivt dagslysfald gennem bygningens åbne facade. Foto: Jens Markus Lindhe.

EFFEKTBELYSNING

Effektbelysningen i caféen udgøres af LED-lyskilder med RGB-farveblanding, indbygget langs caféens bagvæg, som reflekteres langs de lyse, tapetserede vægflader og indbyggede glasreoler. Der er anvendt lyskilder af typen LED LINEARlight Colourmix Flex ML10L-RGB2 fra OSRAM, som er monteret i selvklæbende baner, bag translucente glaspartier. Lyskilderne har en farvetemperatur på 3200 K. Styringen varetages af DMX DIM komponent fra OSRAM og er tilgængeligt for betjening af caféens ansatte. Styringen giver mu-

LED-lyskilderne er fæstnet langs smalle stålskinner og udgør lampekonstruktioner, som rummets generelle belysning. Foto: Jens Markus Lindhe.

Indbygget LED-lyskilder med RGB-farveblending langs rummets bagvæg udgør caféens effektbelysning. Foto: Bertelsen & Scheving Arkitekter.

lighed for pre-programmerede lyssætningsforløb. Gennem styring kan farve og lysstyrke reguleres i daglig tilpasning til dagslysfald og til rummets skiftende anvendelse.

ALMENBELYSNING

Almenbelysningen udgøres af lampekonstruktioner nedhængt fra loftet, hvorpå lyskilderne er fæstnet langs fem meter lange stålskinner. Lyskilderne er monteret på stålskinnernes overflade, så lyset reflekteres af loftsfladen og stålprofiler. Mens lyskilderne er delvist skjulte, set fra cafélokalets rum, ses de tydeligt fra gade og fortov og tegner sig derved som del af husets facade om aftenen. Lampekonstruktionernes bølgeformer refererer til sammenstillingen af retvinklede og bølgende former, som set umiddelbart efter husets opførelse i Stelling's Farvehandel. De anvendte lyskilder er af typen LED LINEARlight Flex, LM10A fra OSRAM, med en farvetemperatur på 2700 K. Lyskilderne er monteret i baner på stålskinnerne og er monteret med dæmpning. Lyskilderne styres centralt med 1-10 volts styring i loft og kan således dæmpes efter behov, ved betjening af én centralt placeret drejepotentiometer.

Oonaco betyder, at rummet anvendes dels som café i morgen- og dagtimer, dels som bar med aftensservering i weekender. I ombygningen af Oonaco Café indgår belysningen derfor som en central del af rummets karakter og daglige funktionalitet og har derfor haft stor indflydelse på formgivning og materialeanvendelse i rummets øvrige interiør. De blanke overflader reflekterer dagslysfald fra glasfacaderne i dagtimerne og spejler forbigående trafik. Om aftenen suppleres gadens spraglede lys af lyssætningen langs caféens bagvæg. ■

FAKTA:

PROJEKT:

Oonaco, Gammeltorv 6, København K

ARKITEKTER:

Jens Bertelsen, Elina Moreau Braunstein, Bertelsen & Scheving Arkitekter

BYGHERRE:

MGCF&F

LYSTEKNIK:

Kenn Wæhrens, HIGHLIGHT

PRODUCENT AF LAMPER:

Blomqvist & Wickstrøm ApS

INVENTAR SNEDKER:

Mads Raaschou Inventar Snedkeri

LYSKILDER I LAMPER:

LED LINEARlight Flex, LM10A-W3F-727 fra OSRAM

LYSKILDER I BAGVÆG:

LED LINEARlight Colourmix Flex ML10L-RGB2-B8+ fra OSRAM

STYRING:

OT RGB DMX DIM fra OSRAM

FARVEANALYSE/FACADER:

Søren Møller, Nationalmuseet, Bygning og inventar

Bygningens facade blev malet i blank blåsort. Oonaco har til huse på et af byens centrale gadehjørner i Stelling Hus, tegnet af Arne Jacobsen, opført 1937. Foto: Jens Markus Lindhe.

MADELEINES MADTEATER

I Madeleines madteater kan lyset tilpasses forskellige forestillinger. Et af virkemidlerne er transparente skærmvægge, som belyses bagfra

AF LYSDISIGNER THOMAS AXELSEN DREJER, LIGHT MAKERS

I Madeleines madteater kan belysningen tilpasses forskellige madforestillinger. Skærmene er belyst bagfra med Cyclo armaturer med fire lysstofrør, rød, grøn, blå og hvid, som via en DMX-Styring kan mikses i forskellige farver. Fotos: Martin Professional A/S. Fotograf: Allan Toft.

Madeleines madteater i København er en meget anderledes restaurant og en helt anden måde at tænke madoplevelse på. Hovedpersonerne bag er kokken Mette Sia Martinussen og scenografen Nikolaj Danielsen.

Da Light Makers blev kontaktet af dem, var det i første omgang ikke til en snak om restaurantens belysning, men mere om selve idéen og konceptet bag et madteater. De ønskede at skabe et rum, hvor det at spise på restaurant, var en oplevelse for alle sanser. Et sted, hvor gæsterne kunne betragte aftenens måltid som en rejse rig på oplevelse og sanselige indtryk. Maden skulle være af høj kvalitet under ledelse af Mette Sia Martinussen, mens udformningen af lokalet skulle designs af Nikolaj Danielsen.

Lokalet var det 1000 kvadratmeter store Tuborg depot på Drechselsgade.

FLEKSIBELT LYS

Vi var ret hurtige enige om, at belysningen skulle være fleksibel, så den kunne tilpasses de forskellige madforestillinger. Tanken var nemlig, at der skulle laves en menu med tilhørende lyd- og lysoplevelser, der kørte i en periode for derefter at blive afløst af en ny forestilling, så gæsterne altid ville få en ny og anderledes oplevelse.

Bordene er oplyst af bordlamper designet af Philippe Starck.

Kokkenes arbejde med maden er en del af oplevelsen i Madeleines madteater.

Selve rummet blev delt op i tre, plus en slags lounge til kaffe og hygge. Ved ankomsten får gæsterne en aperitif allerede, før de går til bors. Bordene skulle stå på et podium, alt i enkelt og stilfuldt design. Langs kanterne skulle der opstilles skærme af stof. Disse er særdeles velegnede at belyse enten ved hjælp af farve-wash eller med diverse projektioner. I den anden ende af lokalet ligger køkkenet i helt åben forbindelse, så gæsterne kan følge med i tilberedningen, som også skulle være en del af oplevelsen.

FORSKELLIGE STEMNINGER

Da madoplevelse kalder på mange sanser fra alverdens kulturer, skulle lysætningen kunne tilpasses alle tænkelige stemninger, og derfor bygger lyskonceptet på lysoplevelser i naturen, der jo er meget mangfoldige. Vi ville gerne kunne lave alt fra solopgange til blå himmel og månelys, og derfor blev hovedingrediensen at fokusere på skærmene, der kunne belyses bagfra med armaturer, der kunne skifte farve. Dermed kunne man ændre hele rummets karakter uden de helt store sværds slag. På skærmene kan man også projicere billeder og film for at få mere liv og dybde i rummet.

FAKTA:

STED

Drechselsgade 10, 2300 København S

LYSDESIGN

Madeleines & Thomas Axelsen Drejer,
Light Makers

Se mere på: www.madeleines.dk

Til at belyse skærmene valgte vi Cyclo armaturer fra Martin Professional A/S med fire lysstofrør, rød, grøn, blå og hvid, og DMX styret, så de kunne programmeres i alle tænkelige farver. Det er også muligt at lave forskellige scener tilpasset den aktuelle forestilling som en teaterforestilling, hvilket harmonerede godt med selve idéen om et madteater.

LYSET KAN STYRES

På bordene handlede det om at finde et enkelt og stilfuldt armatur og valget faldt på Philippe Starck bordlampen, der med sit enkle, ståltagte og transparente design harmonerer fint med det øvrige rum.

Belysningen er på mange måder ukompliceret. Den viser, at man kan opnå meget med forholdsvis få midler. Det er svært at skabe en god lysætning, hvis man ikke har lavet "story boards" og ved, hvad man vil med lyset. Det er derfor meget vigtigt, at man forud for hver ny forestilling tager stilling til lyset på ny og programmerer det igen. Lyset på Madeleines er et meget godt eksempel på, hvordan fremtidens lys vil se ud, hvor styring og programmering bliver en mere og mere væsentlig del af lysætningen.

Jeg har selv haft fornøjelsen af at opleve en aften hos Madeleines madteater og kan kun opfordre andre til at prøve denne anderledes oplevelse, der på mange måder pirrer smagsløgene mere sanseligt end normalt, netop fordi alt uden om er tilpasset, så man fornemmer den helt rette stemning. ■